

סרציוס. ובתוך המולת העסקים, החובקים זרועות עולם, התבצרה בד' אמותיה הספרות העברית המרדית. בתוך צר ודחוס זה היו מתאגרות העיניים לשמע שם ביאליק או, מאזניים... בד' אמות אלה היו הכל בטוחים, שהתקופה הביאליקאית כבר סיימה את הפקידה, והגיה העידן המכריע, שמחולליו הזמים ימחמים בשדירות רוטשילד".

האמנם, „מונחים נפוחים“ כניסוחו של סערובי? ינקודת הראות של בני התקופה, ארץ ישראל היתה אז לא פיסת אדמה צחיחה, אלא הרפתקה, מקומה של המהפיכה הגדולה, הציונית, ומנקודת ראותם של אנשי הרוח — סופרים, אמנים, נמאים וציירים — מרכז המהפיכה התרבותית, היא המהפכה העברית.

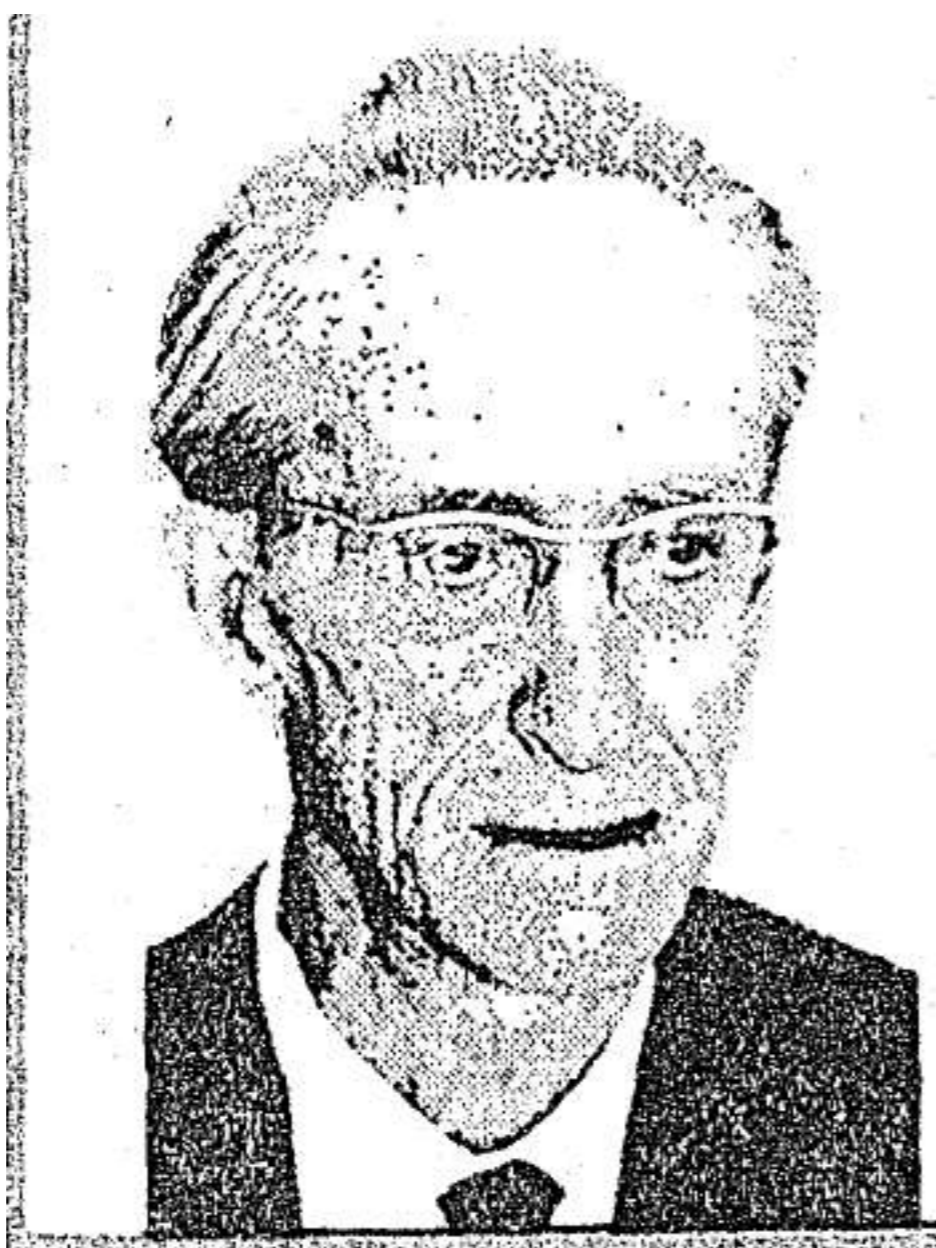
„בבטנה של השמה יש עובר נפלא“, שר אורי צבי גרינברג ב־1925, „כי היא הרה למלכות עולת...“ וירושלים, ירושלים של מטה, אינה העיר של המס־בדים, הכנסיות ו„כותל הבכי“. ירושלים של מטה היא עמק יזרעאל: „ועתה אחי“, הוא קורא בפואמה הז' נושאת אותו שם, „צא מן המנזרים, כי בא מועד, ד' למאה שערים לכה וקנה שם טלית במחיר זהב / אשר תקח מן הקופה... או מוטב: קנה שם מכנסיים וכי תונת: בגד חליו, ושאל בעברית: אי הדרך אלי עמק יזרעאל — / ירושלים של מטה; וענוד איך ללכת...“ המהפכה העברית משמעה היאחזות מחודשת ב־כנען, בניין חברה חדשה המעוגנת בחזון המלכות של ירושלים שלעבר ושלעתיד. וכבר ב־1936 הוא שר: אני רואה חנווני חוגנים, עת יוריס אל נחל קידרון אלפי יריות, כמספר שני הענות. אני רואה הר הבית כסיני הבונור ורוכב שותת אש בחצוצרה מחצצר. ודגל דוד במגדלו של דוד.

● המהפכה שמתה בלידתה

אכן, המהפכה העברית כרוכה גם במהפכה שירית. לא ייחזק, הוא חוזר וכותב כשירים ובמאני פסטים שהוא מפרסם באותם ימים, לא ייתכן לכתוב שירה עברית במתכונת השירה הלועזית. המשורר ש־עזב עם שאר אחיו ההלוצים „לונדונים, פריזים, גיר יורקים“, להיות חבר „לכת היחפים הקודחים, הלוחשים אהבה אל חולות וטרשים בכנען“, המהפכן העברי שכאס באירופה, אינו יכול לשיר במתכונתה. כנגד השירה המסורתית של הדור, זו של ביאליק ובני דורה, הוא מתריס: „למה אין בה ריח ההמרא, מאדמת הלהם והמטעים, ולא ממתן ידיים גבריות ואף לא מן הפלא הגדול: משהר העבריות העולה?“ ואילו את שירתו הוא עורך במתכונת המולדת:

לי נדמה, כי ידי מחקה בתיכון נדבכי פיוטי: לאלוהיי, שתיכן מולדתי הזאת, הסלעית, החולית. כמתכונתה בחול ובסלע בגיא ובהר — מתכונת מולדת הרוח שלי: ביטוי.

אין הוא היהיד באותו דור המבקש לחולל את המהפכה העברית. הקורא את העיתונות הספרו־חית והאמנותית של התקופה ימצא בה הצהרות דומות להפליא. משה הלוי, למשל, מיסדו של האיטרון „אהל“ מבקש לכוון כאן „תיאטרון לאומי פרוסוגנדיסטי“. במאמר המתפרסם בכתב העת „תיאטרון ואמנות“ (המזר מעבר לזה)

המשורר כמהפכן עברי

מיבחר ראשון מיצירות אורי צבי גרינברג בשנות ה־20 וה־30 מאת חיים נגיד

היהודית, אף לא ברלין, המטרופולין התוססת של הספרות, התיאטרון והאמנות התזותית, מרכז פעילותם של סופרים עבריים כעגנון וביאליק, (עד עלייתם ארצה באמצע העשור); לא פאריס; ההולכת ונעשית למשכן המוות, זירה לפעילות האוונגארד בציריך ובספרות, מקום גלוחם של סופרים אמריקנים כהאמיני-נוואי, מילר ופיצ'ג'רלד; לא לונדון של משוררי המודרנה החדשניים; גם לא ברודוויי והוליווד, ה־מבססות את מעמדן כמקוד האמנות הקלילה בתיאטרון ובקולנוע.

לא, באמצע העולם ובאמצע הזמנים נמצאת ארץ־ישראל, ארץ טרשים קודחת על הוף הים התיכון. חל־אביב, העיר העברית הראשונה, מונה ב־1920 600 בתים ו־2084 נפשות, חמישה קילומטר כבישים ו־360 עצים. וירושלים, ירושלים של מטה, מתוארת בפואמה כשם זה, בספרו הראשון של אצ"ג בארץ, „אימה גדולה וירח“ (תרפ"ה) כעיר של מסגדים וכנסיות, אך גם כאשה הרה. שהרי, „יש בבטנה של השמה עיבר נפלא. כי היא הרה / למלכות עולה מני מדבר אל־עריש ועד דמשק — —“

באמצע העולם ובאמצע הזמנים, בתל־אביב של אמצע שנות ה־20, תל־אביב שהיתה לעיר לאחר „עליית גרביסקי“ (היא עלייתם של בעלי הבתים, ה־סותרים ובעלי המלאכה מפולין) — יש אופרה, תיאטרון דראמטי־אמנותי (התא"י), קברט סטירי („הקומי קוב“), תיאטרון פועלים עברי („אהל“), „ושפי“ מחול של ברוך אגדתי, תערוכות ציור, כתבי עת ספרותיים („הדים“, „מעברות“, „כתובים“, „מאזניים“, „סדן“) עיתונות יומית („הארץ“), הרצאות על ספרות ותורת בות, כינוסי „עונג שבת“ באולם „אהל שם“, שם נושא ביאליק דבכים. לא, ארץ ישראל של אותם ימים, לא היתה פרוזיניציית תרבותית כישראל של היוב, כיוון שאיש לא חש בה ככפרובינציה. כדברי סערובי, בן דורם ובן־חבורתם של שטיינמן ושלונסקי, על אוירת אותם ימים: „או נהגו להשתמש במונחים גפור־חיים: רופא המקבל חולים בדירתו היה מכנה את חדרו, קליניקה וסתם מתווך קרא לבדל־משרדו קונ־

ליטיח־הפיוטית, נושא החזון הדחוף אל העם ומגהיגיו. צריך היה לכאורה להיות מעוניין יותר מכולם להפיץ את דבריו ברבים, ומכך צמחה תוצאה פרודוסלית גר־ספת: היקף שירתו בכתבי־עת, במאספים ובמוספים רחב יותר היום, כמדומה, מהיקף שירתו בספרים. אף הספרים עצמם נעשו גדירים יותר ויותר עם השנים, ומחיריהם תפחו. „ספר הקטרוג והאמונה“, שיצא לאור ב־1936 נמכר לפני שנתיים ב־800 ל"י. „אימה גדולה וירח“ (1924), „הגברות העולה“ (1926) ו„כלב ביה“ (1929) — נמכרו אז ב־240 ל"י, ואילו „חזון אחד הלגינות“ (1926) ו„אזור מגן ונאום בן־הדם“ (1929) — ב־200 ל"י. היום מתירם כפול, כנראה.

אפשר להבין אפוא לרוחם של חסידי שירתו ומעריציה, שהפצירו במשורר, בעיקר בשנים האחר־ונות, לפרסם את שיריו בספרים. ואמנם, נראה ש־ההפצרות העילוי, במידת־מה, לאחרונה יצאו במהדר־רות ביבליופיליות מצומצמות (מטעם בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי), „ספר הקטרוג והאמונה“ וכתבי־העת האידי „אלבטרוס“, שאצ"ג היה עורכו בראשית שנות ה־20, והוציאו לאור בוארשה ובברלין, גם „רחובות הנהר“, ספרו האחרון של אצ"ג, שנת־פרסם בשנות ה־50 (בהוצאת „שוקן“), שב ונדפס השנה מחדש.

אבל ההפתעה המשמחה ביותר היא ודאי פרסומו ה־מסתיע של מיבחר שירים זה. שההכנות לקראת הוצאתו היו נסתרות עד כה מידיעת הרבים. „באמצע העולם ובאמצע הזמנים“ הוא מיבחר שירים ראשון המיועד לקהל הרחב, והוא מכיל פרקי שירה נבחרים מתוך שמונת ספריו של אצ"ג שיצאו לאור בארץ ב־שנות ה־20 וה־30, ואליהם נוספו פרקי שירה מן הספר „טור מלכא“ שלא נתפרסם. אלה פורסמו ב־1925 בעיתונות הספרות של אצ"ג, „סדן“ וב„הפועל הצעיר“, עיתון מפלגת הפועלים הציונית. שאצ"ג היה מקורב אליו באותה תקופה.

באמצע העולם ובאמצע הזמנים נמצאת בשנות ה־20 וה־30 לא וארשה, בירתה המעתיקה של התרבות

אורי צבי גרינברג: באמצע העולם ובאמצע הזמנים; בחר: בנימין הרושובסקי; חרצאת הקיבוץ המאוחד; 150 עמ'.

לך ראויטש, ידיו מנוער של אצ"ג וריבו האידיאולוגי לאורך שנים, מציג בספרו „ספר המע־שיות של חיי“ את אחד הפרדוכ־סיים העמוקים המקופלים בחזונו הפוליטי לבשירתו החזיונית של אצ"ג: ידידותם־יריבותם, הוא מספר, החלה ב־1910, עת היו שניהם משוררים מתחילים על אדמת האידיש, נמשכה בוארשה של ראשית שנות ה־20, כשהתקרב אצ"ג ל„כאליעסטרע“, קבוצת משוררי האידיש המודרניים, התרו־מפה כשעלה לארץ ישראל ב־1924 והחל כו־תב עברית, והתחדשה בשנותיה הראשונות של המדינה, כשנבחר לכנסת הראשונה מ־טעם מפלגת „חירות“. מסלוליהם נשקן אז מחדש.

כותב מלך ראויטש בסגנון שהוא לא פחות דבוק במציאות וסמלני־כאחה מסגנון שירתו של אורי צבי גרינברג עצמו:

גרינברג ישב בחליפה לבנה על כסא ליד החלון. התריס היה מוגף, אך נשארו בו חרכים צרים ורוח קלה שבאה מן הים הניעה אותו קלות. הקרניים הדקיקות שחדרו בתריס התריס ריצדו על ראשו של המשורר והן הצמיחו לו קרני־אור, הקרניים חדרו לתוך שער האודם ועשו אותו לכתר זהב. הקרניים נצנצו באגויות משקפיו ועיניו קיבלו לרגע מראה של גחלי אש מלובנים. גרינברג מושיט אצבע ארוכה ומשרטט... עיגול. את עיגולה של ירושלים. וקרן אור נצמדת אל קצה האצבע ומאריכה אותה והופכת אותה למחווה של אור — עד לגובה התקרה. פתע מתהומם הווילון ועשרות פסי אור מציפים את החדר, וגרינברג בזרועותיו הפרושות — בעוד הוא מדבר דווקא על הכורח לאדמה — נמצא כאילו שט בתוך גלי האור...

● נבחר — בקהל הנבחרים

כן, אפשר להערים תילי פרדוסים לאינספור. כי מיהו אצ"ג? מהפכן המבקש לקומם את הישן, העתיק, ומתאמץ להרוס את החדש, הרופף; משורר המטיף לחולל מהפכה לא רק בדרכי הכתיבה הפיוטית, אלא גם באורחות החשיבה הפוליטית; בעל חזון אסכאטור־לוגי שמועורבותו בחייה המעשה היא ללא פדות; שלוח חזונו שלו, היחיד, הנבחר, המתערב בשאונם והמונם של נבחרים העם, שליהי המפלגות; גדול המשוררים העברים החיים היום, ששירתו חסומה וחתומה מפני הקהל הרחב. אכן, פרדוס אחרון זה הוא המפליא מכולם! שהרי שירתו של אצ"ג כאותה בת־מלכה, זיתה כלואה במשך שנים במגדל מבודד, הרחק מעיני הרבים. אבל גרמה לכך לא רק החלטה ארכאית, שחסמה את דרכה אל חכניות הלימוד ובתי הספר. השפיע על כך לא פחות גם סירובו של המשורר עצמו לפרסם את שיריו בספרים, משום שהדור אינו ראוי להם. לדעתו, והלא דווקא הוא, בעל השליחות הפי־